

A készülő Dunántúli történeti családnévtárról

Egy funkcionális-kognitív névtipológiai és névföldrajzi kutatás bemutatása

1. Bevezetés. Jelen tanulmány célja bemutatni a készülő Dunántúli történeti családnévtárat (DTCst.) annak jelenlegi állapotában, valamint a családnévtárhoz kapcsolódó funkcionális-kognitív névtipológiai és névföldrajzi kutatás eddigi eredményeit, a családnévtár felhasználási lehetőségeinek egy példáját. A kutatás az elmúlt évtizedek európai névkutatásának a nyelvi források sokoldalú, interdiszciplináris felhasználhatóságát biztosító és a technikai lehetőségekkel élő, innovatív szemléletet tükröző kutatásainak sorába illeszkedik. Sorra készülnek az olyan atlaszok és adatbázisok, amelyek egy-egy terület átfogó névtani kutatását teszik lehetővé (vö. N. FODOR – F. LÁNCZ 2011), akár szinkrón, akár diakrón tekintetben, legyen szó akár személynevekről, akár helynevekről. Igaz ez a Kárpát-medence területére is, ahol magyar névtani kezdeményezéseknek köszönhetően is kezdődtek ilyen jellegű kutatások és készülnek adatbázisok, névtaszok.

Szinkrón tekintetben kiemelendő a VÖRÖS FERENC által a Közigazgatási és Elektronikus Közszolgáltatások Központi Hivatalának adatbázisa alapján készített, mai Magyarország családnévanyagát magába foglaló atlasza (2014, a kutatásra összefoglalóan I. VÖRÖS 2011), amely a mai országhatárokon belüli anyagot dolgozta fel. Ezzel szemben a diakrón szemléletű munkálatok már a teljes Kárpát-medencére kiterjedhettek. Itt említhető az 1720-as *Conscriptio Regnicolaris* országos adóösszeírás névlistáit feldolgozó, szintén VÖRÖS FERENC által készített Kárpát-medencei történeti családnévtasz (VÖRÖS 2017), valamint az N. FODOR JÁNOS vezetésével az ELTE BTK Magyar Nyelvtörténeti, Szociolingvisztikai, Dialektológiai Tanszékén elkészült Történeti magyar családnévtasz (TMCsA.), amely az 1715-ös összeírás mellett tartalmazza annak 1720-ban készített megismétlésének, valamint az Erdélyben 1713-ban és 1721–1722-ben lefolytatott adóösszeírásnak a névadatait is (I. N. FODOR – F. LÁNCZ 2011). Az utóbbi egy részlegesen szabad hozzáférésű, nyelvi és névtani elemzéssel kidolgozott alkorpusszal, valamint ebből lekérdézzel generalizálható térképekkel áll a laikus érdeklődők és kutatók rendelkezésére.

A következőkben először bemutatom a DTCst. létrehozásának célját, adatainak forrását és névtani, tipológiai kódolásának módját. A tanulmány második felében az adatbázis felhasználási lehetőségeinek egy példáját ismertetem: Győr vármegye magyar és német családnéveinek tipológiai elemzését és ennek a TMCsA. adatbázisából származó, hasonló szempont szerint feldolgozott teljes magyar és szász családnévanyaggal való összevetését végzem el.

2. A DTCst. célja. A DTCst. elsődleges célja a Dunántúl 18. század második feléből származó családnévanyagának névföldrajzi és funkcionális-motivációs szempontú tipológiai feldolgozását adni funkcionális kognitív nyelvészeti keretben.¹ Ezzel

---

¹ A névadásnak mint kognitív aktusnak az elméleti megközelítéséhez I. SLÍZ (2012), TÓTH (2016), RESZEGI (2022), HAUBER (2023: 176–177).

szorosan kapcsolódik a TMCsA. alapvető céljaihoz, annak 18. század első felére koncentrált adatbázisát szervesen kiegészíteni szándékozza. A TMCsA. adatai ugyanis a Kárpát-medencében a század folyamán lezajlott nagy migrációs hullámok előtti szinte utolsó pillanatok nyelvi-etnikai állapotát mutatják, míg a DTCst. adatai már e változások következményéről adnak számot.

A 16. századtól kezdve a háborús pusztítások jelentős népességcsökkenést eredményeztek a térségben, az elnéptelenedett területekre így egyrészt belső, másrészt az országhatáron kívülről befelé irányuló migráció indult el. E folyamatok jelentős változásokat hoztak a Kárpát-medence nyelvi és etnikai viszonyaiban. Egyrészt módosult a magyar nyelvterület belső nyelvjárási elrendeződése (főként az izoglosszavonalak elmosódásával és nyelvjárásilag kevert területek létrejöttével), másrészt az ezek közé ékelődő idegen nyelvszigetek létrejöttével, harmadrészt pedig a magyar nyelvterületnek idegen (német és szláv) nyelvterületekkel való határvonalának némi módosulásával, vagyis tulajdonképpen megalapozva a Kárpát-medence nyelvi, etnikai viszonyainak ma is ismert képét. A TMCsA. és a DTCst. adatbázisai együtt segíthetnek felfedni a migrációs útvonalak irányát, kiterjedését, amelyekre nincs egyéb, elegendő mennyiségű vagy minőségű (történeti) forrás, illetve a mai viszonyok másképp nehezen vagy nem mérhető névtani, dialektológiai jelenségeit.

A DTCst. önmagában elsősorban a magyar és a német családnevekre koncentrált, azok nyelvi eredet szerinti és funkcionális-motivációs szempontú névtani kódolását adja a kutatás számára. Tekintve, hogy a magyar családnevek nem mutatnak annyi és olyan minőségű nyelvjárási különbséget, amely alapján izoglosszavonalakat és nyelvjárási területeket lehetne megrajzolni, e névanyag kapcsán az adatbázis nem nyelvjárásokról, hanem a névtípusok adott területen mutatkozó gyakorisága által kijelölt névjárásokról tud tájékoztatást adni (ennek kapcsán I. N. FODOR 2023). A német családnevek esetében ugyanakkor mind a nyelvjárási, mind az egyéb névtani elemzésre lehetőséget biztosít az adatbázis, hiszen a 18. századi migrációs hullámmal a meglévő három nagy német tömb mellé (a nyugati határsáv őshonos németsege [I. HUTTERER 1969, 1991], a felvidéki, szepesi szászok és az erdélyi szászok [I. KMTL. 618, ZIMMERMANN 2005: 125, CZIRÁKI 2006: 11, I. még KLEIN 1963]) újabb két tömb alakult ki (a Dunántúli-középhegység és az ún. Sváb Törökország a Dél-Dunántúlon; HUTTERER 1973: 97–98, SZILÁGYI-KÓSA 2011: 41–43, KRAUSS 2016: 10–11, a betelepülés folyamatára I. még KAINDL 1907–1911, SCHILLING 1928, MANHERZ szerk. 1998). Ezek a különböző időkben betelepült német közösségek különböző és sokszor kevert nyelvjárásokat beszéltek, különböző intenzitású kapcsolatot tartottak fent az összefüggő német és magyar nyelvterülettel, családneveik különböző időkben, helyeken, kulturális és nyelvi hatásokra alakultak ki. Ennélfogva a DTCst. a TMCsA.-t kiegészítve képes lesz átfogó képet adni a 18. századi Kárpát-medence német kisebbségének nyelvi, névtani viszonyairól, így nemcsak a magyar, hanem a német névkutatás számára is értékes adatbázisként épül.

3. A DTCst. adatainak forrása. Ahogy a TMCsA. alapkorpuszának összeállítása kapcsán N. FODOR és F. LÁNCZ kifejtette, „a történeti jellegű vizsgálatok elindításához – az összevethetőség érdekét is szem előtt tartva – olyan egységes korpusz összeállítása kívánatos, amely a leginkább reprezentálni tudja a családnevek sajátosságait” (N. FODOR – F. LÁNCZ 2011: 178). A DTCst. fentebb felvázolt céljainak megvalósítása érdekében tehát olyan forrásanyagra volt szükség, amely időben a legközelebb keletkezett a

18. századi migrációs hullámok lezajlásához, annak érdekében, hogy a frissen át- vagy betelepültek első vagy második generációját érje tetten. Így még a lehetséges nyelvi/nyelvjárási vagy kulturális/etnikai asszimiláció elindulása előtti időszakot tudja megjeleníteni. Emellett – éppen az összevethetőség érdekében – a forrásnak feltétlenül hasonlítania kell a TMCsA. forrására, vagyis az ország lehetőleg egész területét le kell fednie, közel egységes formában.

Ugyan a *Conscriptio Regnicolaris*hoz hasonló, a teljes országra kiterjedő adóösszeírás a 18. század második felében nem született, egy, a legnépesebb társadalmi csoportra, a jobbágyásra és zsellérségre irányuló, Mária Terézia által elrendelt urbárium elkészült 1767–1774 között a Magyar Királyság 43 vármegyéjében. A rendezés alól Erdély a sajátos közigazgatási és jogi helyzetben lévő lakossága miatt maradt ki.

A Magyar Nemzeti Levéltárban őrzött 352 iratcsomó tartalmazza az úrbérrendezést szolgáló megelőző összeírások dokumentumait: a jobbágyásznak feltett ún. 9 kérdőpontra adott válaszait, az új állapotokat rögzítő urbáriumot és az úrbéri tabellákat (FELHŐ 1957: 200), rajtuk az úrbéri kötelezettségekkel rendelkező jobbágyok nevével, helységenként feljegyezve. A dokumentumok szinte hiánytalanul fennmaradtak napjainkig, és ma már digitálisan is elérhetők.² Mindezeknek köszönhetően ez a hatalmas adatmennyiségű anyag kivételesen értékes és egységessége miatt kutatási célokra jól használható információforrást jelent a történettudomány, a nyelvtudomány, a történeti gazdaságtudomány, a politikatörténet, a szociográfia stb. számára.

Az úrbérrendezés kivételes jelentősége többek között (l. még WELLMANN 1967) abban rejlik, hogy azon a nyelven kellett történnie, amelyet az adott helységben a többségi lakosság használt (LICHTNECKERT 2007: 10). Ennélfogva a tabellák névlistáinak elkészítése, a nevek és egyéb adatok kikérdezése a kikérdezett személyek jelenlétében és nyelvén zajlott, feljegyzésük latin vagy gót betűkkel, előrenyomatott, magyar, német vagy szláv nyelvű ívekre történt. Emellett az összeírászt végző személyek az adott vármegyéből származtak, így nemcsak az adott nyelvet, de a nyelvjárást is ismerhették. Emiatt a család- és keresztnévek, valamint egyéb névkiegészítők (pl. *ifjabb, öregebb, felső és alsó*) – a legtöbb esetben – változatlan nyelvi, nyelvjárási formában szerepelnek. A keresztnévek eredeti nyelven való megtartása, tehát az, hogy nem cserélték le őket a latin megfelelőikre, és az, hogy az urbárium és a tabellák az adott település nyelvén lettek nyomtatva és kitöltve, lehetőséget biztosít arra, hogy a névviselőket megfelelő biztonsággal nyelvhez és akár etnikumhoz is kössük, amire a korábbi országos összeírások nem voltak alkalmasak (vö. N. FODOR 2011: 100).

Ugyanakkor az urbárium dokumentumai vármegyénként eltérőek lehetnek a földbirtokos nemességnek Bécshez fűződő viszonyától függően (l. pl. FELHŐ 1970, TÓTH P. 1991), ami miatt hiába az urbárium egységes törvényi szabályozása, minden vármegye külön metódust kíván meg, a névadatok feldolgozása, kiértékelése során mindig figyelembe véve a politikai körülményeket (l. HAUBER megj. e.).

A DTCst. az urbárium teljes anyagából a Dunántúl területére vonatkozó részt fogja magába foglalni; a kutatás jelenlegi, 2025-ig tartó szakaszában az észak-dunántúli vármegyék anyagának feldolgozása fog megtörténni. Ez hozzávetőlegesen 60 ezer személynévnévadatos korpuszt fog kitenni, amelyből jelenleg öt vármegye (Sopron [1955],

² <https://www.hungaricana.hu/hu/adatbazisok/maria-terezia-urberi-tabellai/> (2024. 05. 15.)

Moson [6033], Győr [4917], Veszprém [7545], Komárom [4554] és Vas [9032]) feldolgozása készült el, így az adatbázis jelenleg 51 636 személynévadatot tartalmaz. A tabellák átirtnévadataihoz rendelve egyéb adatok is az adatbázisban szerepelnek: a vármegye neve és egyedi kódja, az érintett település szintén egyedi kódjával, az összeírás évszáma, nyelve és a lejegyzés ábécéje, valamint az összeíró neve.

Bár az egyéb jogállású lakosság kimaradt az összeírásból, ez nem jelenti, hogy az adatbázis hiányos lenne, hiszen a DTCst. kitűzött céljainak maradéktalanul megfelel: az újonnan beköltözött lakosság többségében ugyanis az urbáriumban összeírt, földesúri adót is fizető társadalmi csoportba tartozott.³ Az urbéri rendezésben nem érintett, így a DTCst. adatbázisában nem szereplő, a migráció nyelvi és etnikai következményei által kevésbé befolyásolt egyéb adófizető népesség, például a városi polgárság vagy az erdélyi szászok családnévanyaga kapcsán pedig a TMCsA. adatbázisára lehet támaszkodni a különböző csoportok névanyagának összevetéséhez akkor is, ha a Conscriptio Regnicolaris és az urbárium ideje között eltelt fél évszázad.

4. A DTCst. elemzett adatbázisa. A DTCst. nemcsak az urbáriumból származó nyers adatokat, hanem azok nyelvi, nyelvjárási és névtani kódolását is tartalmazza, vagyis a családnevekre vonatkozóan elemzett adatbázis. Tartalmazza az átirtnévkészleteket is, de ezek nem kapnak se nyelvi, nyelvjárási, se névtani kódot. A családnevek teljes anyagát kódolom nyelvi eredet szerint, a további névtani annotálás azonban már csak a magyar és a német eredetű családnevek esetében történik meg. A szláv családnevek a keresztnevekhez hasonlóan tehát a további vizsgálatokból kimaradnak, de e pontig való feldolgozásuk már lehetővé teszi, hogy a későbbiekben névtani kutatás tárgyává váljanak.

A magyar és a német családnevek lemmatizálásakor – mind a községi, mind a tulajdonnévi eredetű családnevek esetén – a köznyelvi alak a lemma, s a valódi tájszavak esetén is az írott köznyelv helyesírási szabályait követem. A családnevek további kódolása funkcionális-kognitív nyelvészlelet alapon történik, funkcionális-motivációs osztályozással. Az alkalmazott tipológia alapját az N. FODOR JÁNOS (2010: 74) által a természetes magyar családnévanyagra kidolgozott és a TMCsA. adatainak elemzésekor is alkalmazott, valamint a KONRAD KUNZE (2003) által a mai németországi családnévanyagra létrehozott osztályozások adták. Amellett, hogy a TMCsA. adatbázisához való kapcsolódásnak és a két adatbázis összevethetőségének érdekében szükségszerű az adatok azonos szempontok szerinti elemzése, e két tipológiára való támaszkodás oka, hogy olyan többszintes, a névadás lehetséges motivációit, vagyis a névfunkciókat leírni szándékozó osztályozást jelentenek (l. HAUBER 2023: 176–177), amely kevés, jól körülhatárolható, mégis tág fő kategóriával működik. Ezek rugalmasan árnyalhatók alkategóriákkal az éppen vizsgált névanyag és kutatási kérdés kívánalmainak megfelelően: így az osztályozások legfelsőbb szintjének különösebb változtatása nélkül volt lehetséges a bizonyos pontokon, példának okáért a népnévi eredetű családnevek osztályozásában hagyományosan

³ Előfordult ugyanakkor, hogy egyes újratelepült falvak visszautasították az új urbáriumot, mivel a földesúrral kötött eredeti megállapodásuk kedvezőbb feltételeket biztosított számukra (LICHTNECKERT 2007: 15), emiatt pedig e településekről jellemzően nem állnak rendelkezésre névlisták.

eltérő magyar és német (és általánosságban véve nyugat-európai) névtani szemlélet összeegyeztetése (l. pl. SZILÁGYI-KÓSA 2010; FARKAS 2013, 2015, 2016a, 2016b, 2018).⁴

A DTCst. családnévadatainak elemzésekor a fent említett két szerző osztályozására alapozva a következő funkcionális-motivációs tipológiát alkalmazom:

1. Az elnevezettnek a névközösségen belüli prototipikus tulajdonsághoz fűződő viszonyára utaló családnevek.⁵ Ide tartoznak a külső és belső tulajdonságjegyek (pl. *Groß* 'nagy', *Fodor*, *Lang* 'hosszú', *Nase* 'orr', *Fületlen*, *Púpos*, *Bart* 'szakáll', *Schwarz* 'fekete', *Edel* 'nemes', *Geier* 'kapzsi, falánk', *Gutmann* 'jóember', *Hase* 'nyúl', *Hunger* 'éhség', *Troll* 'ügyetlen, durva', *Ördög*), a járásmód és a szokásos cselekvések (pl. *Sánta*, *Ballagó*, *Pipás*), a szavajárás (pl. *Mondom*, *Fertig* 'kész'), az életkor (pl. *Alt* 'idős', *Agg*) és valaminek a birtoklása (pl. *Kecskés*, *Diós*).

2. Az elnevezettnek valamely más személyhez, személyek csoportjához fűződő viszonyára utaló családnevek. Ide tartozik a valamely (férfi vagy női) felmenőhöz (pl. *Brandl*, *Sára*, *Hermann*, *Lutsch*, *Beckers*, *Ferenci*, *Apa*, *Vő*, *Bruder* 'testvér'), valamely más személyhez (pl. *Király*, *Kaiser* 'császár', *Herceg*, *Herzog* 'herceg', *Graf* 'gróf', *Vajda*, *Pap*, *Bischof* 'püspök'), illetve valamely embercsoporthoz fűződő (etnikai vagy egyéb) viszony (pl. *Tót*, *Oláh*, *Rác*, *Horvát*, *Székely*, *Hajdú*, *Lengyel*, *Görög*).

3. Az elnevezettnek a névközösség társadalomszervezetéhez fűződő viszonyára utaló családnevek. Ide tartozik a foglalkozás (pl. *Juhász*, *Schmied* 'kovács', *Jäger* 'vadász', *Varró*, *Bauer* 'földműves', *Metzger* 'mészáros'), valamint a foglalkozással kapcsolatos tárgy, eszköz, alapanyag, végtermék, zsákmány (pl. *Vas*, *Kerek*, *Forgács*, *Hammer* 'kalapács', *Beer* 'sör', *Kapp* 'sapka', *Fuchs* 'róka') és a foglalkozással kapcsolatos tevékenység, tulajdonság (pl. *Springindschmitten* [*< (ich) spring(e) in die Schmiede* 'beugrom a kovácsműhelybe']), méltóság, tisztség (pl. *Főnagy*, *Esküdt*, *Kirchner* 'sekrestyés', *Richter* 'bíró'), társadalmi állás (*Frei* 'szabad', *Pór*), vagyoni helyzet (*Hatókrú*, *Pénzes*, *Reich* 'gazdag'), családi állapot (*Özvegy*, *Házas*).

4. Az elnevezettnek valamely helyhez fűződő viszonyára utaló családnevek. Ide tartozik a kisebb vagy nagyobb térbeli elmozdulással járó földrajzi származásra (pl. *Szakony*, *Basler*, *Felber*, *Fóti*, *Hall*, *Heim*, *Almási*, *Bécsi*, *Eisinger*; *Böhmen* 'cseh', *Unger* 'magyar', *Bayer* 'bajor', *Sachse* 'szász', *Alföldi*, *Erdélyi*, *Bihari*) és lakóhelyre

⁴ E nevek esetében az eltérő osztályozás oka, hogy az eltérő nyelv- és névközösségek eltérő nézőpontból konstruálták meg az elnevezett személy származására vonatkozó ismereteiket, a motivációs névtipológiai vizsgálatok pedig e kognitív folyamatot igyekeztek mindig is megragadni. A magyarral ellentétben ugyanis a német családnevek az elnevezettnek nem annyira egy népcsoporthoz, mint inkább ahhoz a földrajzi területhez való viszonyára utalnak, ahol az adott népcsoport lakott, illetve az adott népcsoport nyelvét vagy nyelvváltozatát beszélték (vö. HIRT 1909: 313, KDFA. 307). Ezért kerülnek hagyományosan a származásra utaló családnevek (*Herkunfts-namen*) kategóriájába az egyéb földrajzi származásra utaló családnevekkel együtt, míg a magyar osztályozások hagyományosan saját kategóriát tartanak fenn a néppel, népcsoporttal való kapcsolatra utaló nevek számára.

⁵ A névközösségen belüli egyén ide tartozó tulajdonságai a névközösségen belül prototipikusnak tekintett tulajdonságjegyekhez való viszonyában észlelődnek és dolgozódnak fel a névadó (közösség) elméjében (l. HOFFMANN 2012: 17, SLÍZ 2012: 286, TOLCSVAI NAGY 2017: 47.)

utalás (pl. *Mező, Faluvégi, Tisza, Bach* 'patak', *Gasser* 'utcai', *Steiner* 'kövi', *Berger* 'hegyi', *Zuderhell* [*< zu der Hell* 'a tisztásra'], *Gruber* 'völgyi', *Imhof* 'udvarban', *Altenhof* [*zum alten Hof* 'fogadó] a régi udvarhoz').

5. Az elnevezetnek valamely körülményhez fűződő viszonyára utaló családnevek.⁶ Ide tartozik a fizikai entitáshoz (pl. *Kocka, Kincs, Oskola, Bokréta, Retich* 'reték', *Sárgarépa*) vagy eseményhez (pl. *Papverő, Szombat, Tűz, Ünnepe, Nacht* 'éj', *Wie-wasser* 'szentelt víz') való viszonyra utalás.

Mivel a névadás kognitív folyamatainak feltárásához, a névadó és névhasználó közösség pszichológiai, világlátási sajátosságainak megértéséhez nem az egyedül lehetséges névadási motivációk megtalálása, hanem minden, az adott névközösség esetében szóba jöhető motivációnak a feltárása szükséges, a DTCst. adatbázisában a családnévadatokat, amennyiben indokolt, több névtípusba is besorolom. Az adatok elemzése ugyanakkor lehetséges csak a legvalószínűbb motiváció kiválasztásával is (az egyes és többes besorolású osztályozás eredményének különbségeire l. N. FODOR 2010: 91–103).

5. Mutatvány a DTCst. kutatási anyagából: Győr vármegye magyar és német családnéveinek tipológiai elemzése. A továbbiakban a DTCst.-hez kötődő kutatásnak és az adatbázis felhasználási lehetőségeinek egy kis szeletét mutatom be. Áttekintem a különböző nyelvi eredetű családnévek arányát Győr vármegye teljes családnévanyagában, valamint az egyes motivációs névtípusok arányát a magyar és a német eredetű családnévanyagban. A magyar adatokat összevetem a Kárpát-medence 18. század eleji (1720–1722) teljes magyar anyagával, a német adatokat pedig a 12. században betelepült erdélyi szászok 18. század eleji (1721–1722. évi) családnéveivel, amelyek a rajnai frank nyelvjáráshoz tartoznak, de már a magyar nyelvterületen alakultak ki (erre l. HAUBER 2023: 180). A referenciának használt családnévanyagok a TMCsA. adatbázisából származnak.

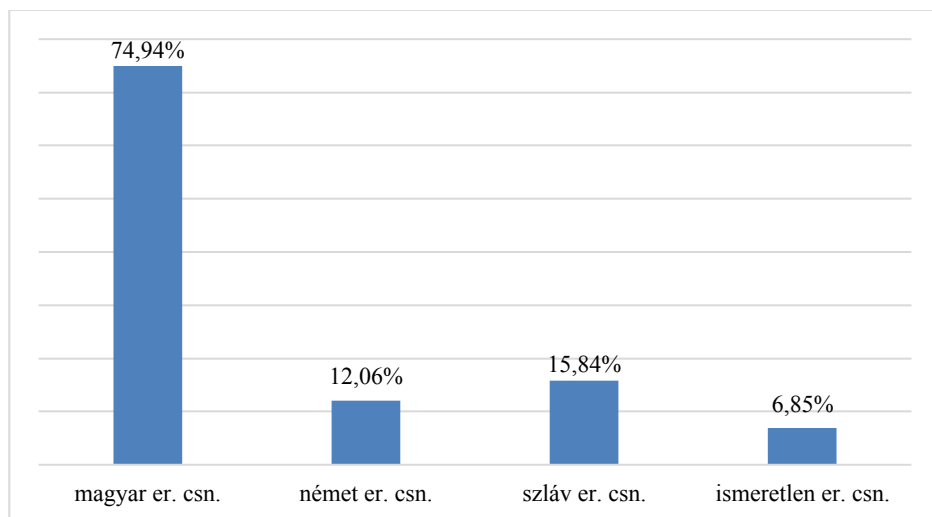
5.1. A vármegye családnéveinek nyelvi eredet szerinti megoszlása. A vármegye tabelláinak feldolgozása után 4917 családnévadattal dolgoztam, amelyek nyelvi eredet szerinti megoszlását az 1. ábra mutatja: 3685 (74,94%) magyar eredetű, 780 (15,84%) szláv eredetű és 593 (12,06%) német eredetű, 337 (6,85%) pedig egyelőre ismeretlen eredetű. Bizonyos családnévek esetében a nyelvi eredet megállapítása bizonytalan, ha a közszó, amelyből a családnév létrejött, idegen nyelvből került a magyar nyelvbe. Ekkor ugyanis nem lehet biztosan megállapítani, hogy a családnév az átvett közszóból alakult-e ki már a magyar nyelvben, vagy még az idegen nyelvben jött-e létre. Ebben az esetben támpontot jelenthet az adott település névanyaga, ugyanis ha a településen nagyrészt magyar eredetű családnévek fordulnak elő, akkor sokkal valószínűbb, hogy a magyar nyelvben létrejött családnévről beszélhetünk. Ha azonban vegyes lakosságú településsel van dolgunk, a nyelvi eredet egyértelmű azonosítása kevésbé lehetséges (vö. N. FODOR 2018a: 60, 2018b: 39–40).

⁶ A kategória kapcsán l. N. FODOR (2010: 79).

A magyar nyelv például a *pintér* foglalkozásnevet a felnémetből vette át, még jóval a családnévek kialakulásának ideje előtt (vö. EWUng., ÚESzWeb.). Így a magyar *Pintér* és a nyelvjárási *Pinter* alakban megjelenő német *Binder* ('bognár') családnév esetében át kellett tekinteni az adott település névanyagát a nyelvi eredet megállapításához, amely azonban a legtöbb esetben így sem volt lehetséges. Kispéc falu tabelláján például e családnéven kívül nem szerepel más német nyelvi eredetű, így a családnév inkább tekinthető magyarnak. Ellenben Révfa tabelláin e családnéven kívül további 112 családnév volt biztosan német nyelvi eredetűként azonosítható, 115 pedig magyar nyelvi eredetűként, tehát a *Pintér/Pinter* nyelvi eredete nem dönthető el egyértelműen e település esetében. A szláv nyelvekből átvett közszevekből keletkezett családnévek, például a *Takács*, *Kovács* esetében a kérdés azonos módszer alapján volt eldönthető vagy maradt eldönthetetlen; az utóbbi esetekben mindkét lehetséges nyelvi eredetet feltüntettem.

Az 1. ábrán látható a magyar eredetű családnévek egyértelmű többsége a várme gyében. Az anyag csaknem 75%-át teszik ki, így az idegen eredetű családnévek ennél jóval kisebb arányt képviselnek. Mindez megfelel a történeti adatok tanúságának: a várme gyében a háborúk következtében megtizedelt lakosságú falvakba főként belső migráció irányult, és elsősorban magyarok érkeztek az ország sűrűbben lakott területeiről; német és szláv telepesek csekélyebb számban jöttek (FELHŐ 1970: 116, vö. MANHERZ szerk. 1998).

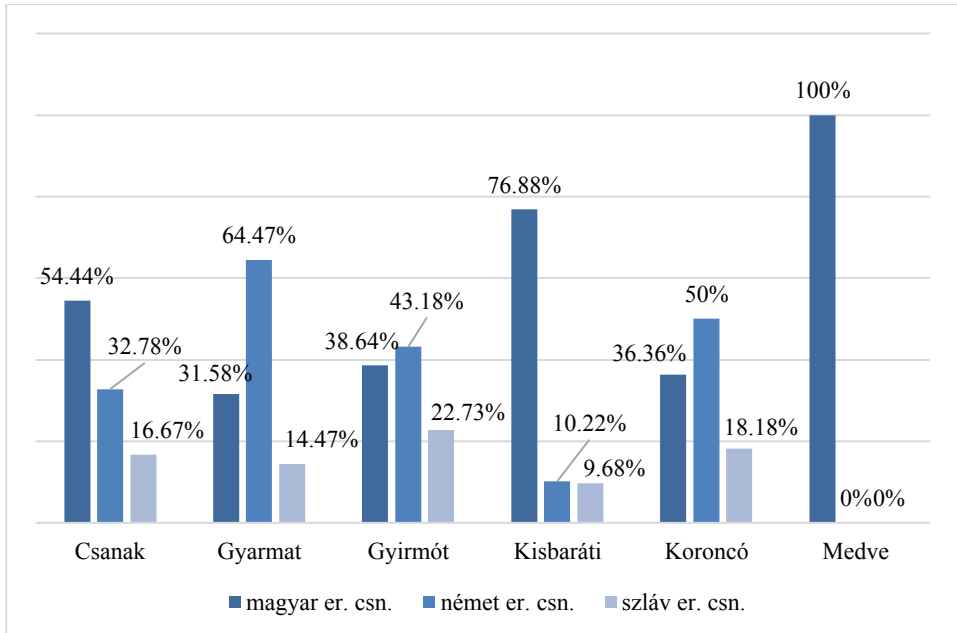
1. ábra: A családnévek nyelvi eredet szerinti megoszlása Győr várme gyében (1768–1770)

A családnévek nyelvi eredetének kapcsán érdemes közelebbről megnézni, hogyan alakul a nevek nyelvi eredet szerinti megoszlása azokon a településeken, amelyekre a

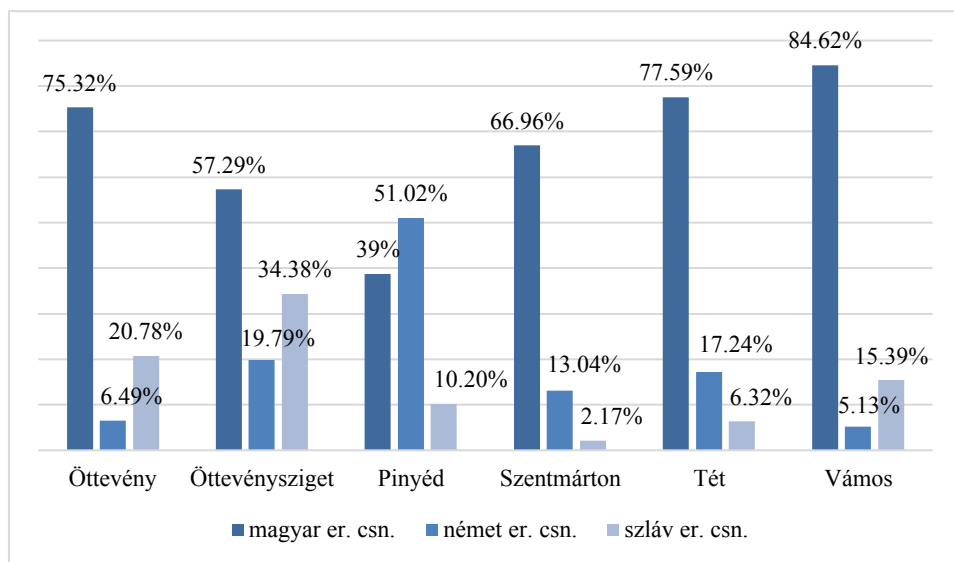
18. században német telepesek érkeztek (l. FELHŐ 1970: 116, MANHERZ szerk. 1998), illetve amelyek a Lexicon Locorum (LexLoc.) 1773. évi adatai alapján német nyelvűek voltak, vagyis többségében német lakosságúak lehettek a század második felében. A tizenkét érintett település adatait a 2. és 3. ábra mutatja. A tizenkét településből mindössze Medve falu tabelláján nem szerepel német családnév. Csanak, Gyarmat, Gyirmót, Kisbaráti, Koroncó, Ötvevény, Ötvevényisziget, Pinyéd, Szentmárton, Tét és Vámos falvakban viszont találunk német eredetű családneveket, ami azt mutatja, hogy az úrbérendezés idejéig biztosan települtek ide németek. Német nyelvű tabella azonban nincs egyetlen településről sem, ami nem meglepő, ha megnézzük, hogy mindössze három településen, Gyarmat, Pinyéd és Koroncó falvakban vannak többségben a német eredetű családnevek a tabellák tanúsága szerint; a többi településen e nevek aránya nem éri el az 50%-ot. Mindezek alapján feltételezhető lenne, hogy az ide települt németesség többsége az úrbérendezésig ezen a három településen is asszimilálódott, és beolvadt a magyarságba. Ám a Lexicon Locorum Pinyéd falut is német nyelvűként tünteti fel; ott 51% a német családnevek aránya. Ez azt engedti feltételezni, hogy a többségben lévő németesség a 18. század végén még megőrizte a nyelvét. Ennek ellenére az úrbérendezés magyar nyelven történt, aminek háttérében talán a vármegyének az úrbérendezéssel szembeni ellenállása lehetett (l. FELHŐ 1970: 117).

2. ábra: A családnevek nyelvi eredet szerinti megoszlása a német lakosságú falvakban Győr vármegyében I. (1768–1770)

3. ábra: A családnevek nyelvi eredet szerinti megoszlása a német lakosságú falvakban Győr vármegyében II. (1768–1770)

5.2. A vármegye leggyakoribb családneveinek tipológiai elemzése. Az 1. ábra adatainak megfelelően a vármegye teljes anyagának tíz leggyakoribb családneve között csak magyar nyelvi eredetű nevek szerepelnek. Ha megnézzük a névadás alapját e családnevek esetében, a következőket találjuk: személyek valamely csoportjához fűződő viszony; névközösségen belüli prototipikus tulajdonsághoz fűződő viszony; a névközösség társadalomszervezetéhez fűződő viszony. A családnevek névadási típusát a nevek mögött zárójelben adom meg: 1. *Horvát* (személyek valamely csoportjához fűződő viszony), 2. *Szabó* (a névközösség társadalomszervezetéhez fűződő viszony), 3. *Tót* (személyek valamely csoportjához fűződő viszony), 4. *Német* (személyek valamely csoportjához fűződő viszony), 5. *Varga* (a névközösség társadalomszervezetéhez fűződő viszony), 6. *Kovács* (a névközösség társadalomszervezetéhez fűződő viszony), 7. *Takács* (a névközösség társadalomszervezetéhez fűződő viszony), 8. *Nagy* (névközösségen belüli prototipikus tulajdonsághoz fűződő viszony), 9. *Molnár* (a névközösség társadalomszervezetéhez fűződő viszony), 10. *Kis* (névközösségen belüli prototipikus tulajdonsághoz fűződő viszony).

A tízes lista önmagában fontos információkkal szolgál a névközösségről. A tíz leggyakoribb névből öt a névviselőnek a névközösség társadalomszervezetéhez fűződő viszonyára utal, közelebről a névviselő foglalkozására utaló családnevek típusához tartozik. A családnevekben megörzödött foglalkozások a családnevek kialakulási idejének aktuális technikai, gazdasági és társadalmi fejlettségét mutatják (GULYÁS 2008: 437, 2009: 54; l. még SZÉKELY 1967, 1970; SLÍZ 2016). Az ebbe a típusba tartozó leggyakoribb magyar családneveknek alapul szolgáló foglalkozásnevek, így a *szabó*, a *varga*, a *kovács* és a *molnár* mind olyan mesterségeket jelölnek, amelyek létfontosságúak voltak a népesség számára a mindennapi életben, így a legtöbb településen többnyire megtalálhatók voltak.

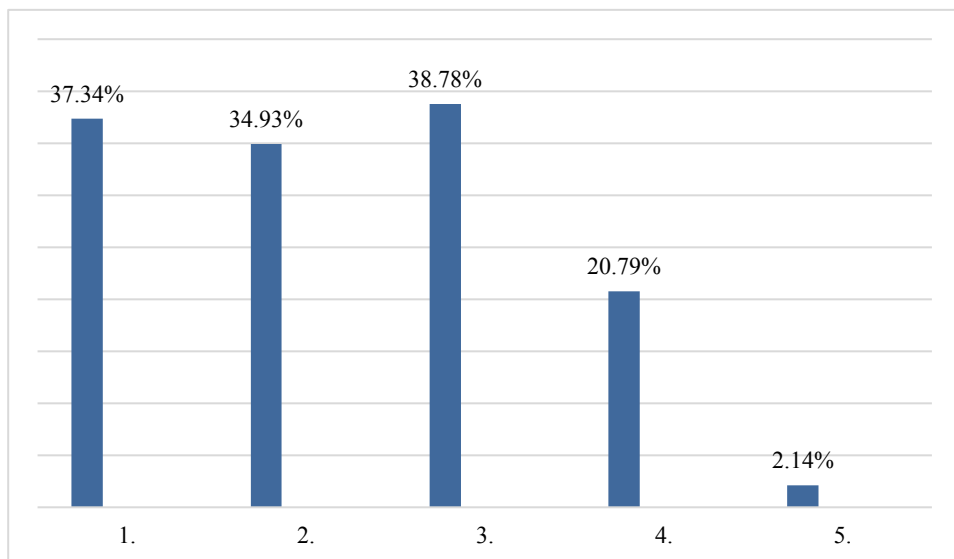
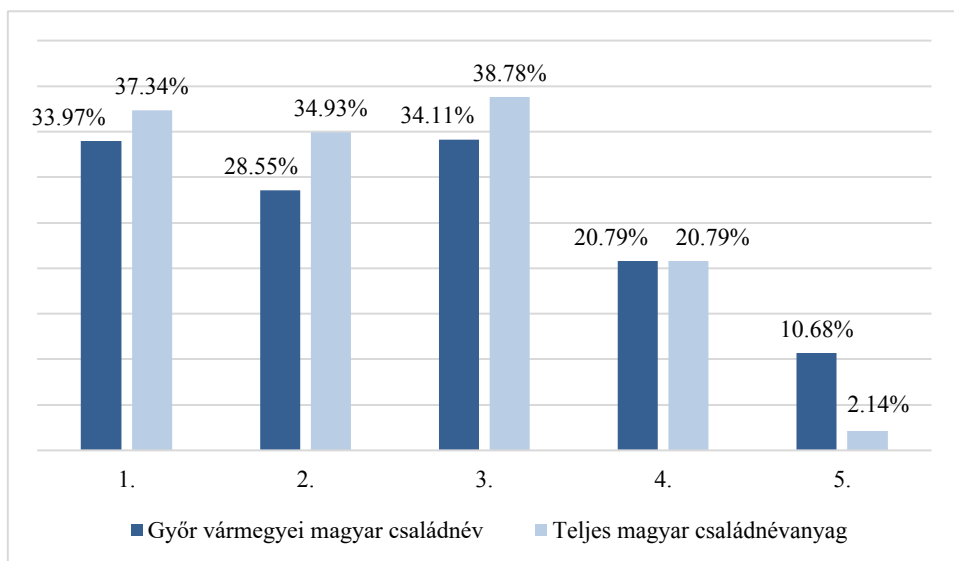
Az első, harmadik és negyedik helyen, tehát az öt leggyakoribb név között három olyan szerepel, amely a névviselőnek valamely népcsoporthoz fűződő viszonyára utal. Ugyan „a nép- és népcsoportnevekből keletkezett családnevek a történeti magyar eredetű családnévanyagban mindössze néhány tucatnyi különböző nevet jelentenek, a névanyagnak legfeljebb fél százalékát képviselve”, megterheltségük annál jóval nagyobb (FARKAS 2013: 125). Az itt szereplő *Horvát*, *Tót* és *Német* családnevek utalnak a vármegyébe a középkortól a 18. század közepéig betelepült szláv és német etnikumokra, illetve e betelepülők nagy számára. Emellett e nevek nyelvi eredetét tekintve azt is biztosra vehetjük, hogy a Győr vármegyébe újonnan érkezettek nem elnéptelenedett területen és nem egy tömbben telepedtek meg, hanem nagyobb számú magyar lakosság közé, hiszen így válhatott etnikai eredetük olyan szaliens tulajdonsággá, amely egyértelműen tudta azonosítani őket, és így a névadás alapjául szolgálhatott a névadó közösség számára. E közösség pedig szükségszerűen magyar volt, hiszen csak így kaphattak az elnevezettek magyar nyelvi eredetű nevet.

A tízes lista nyolcadik és tizedik helyén a *Nagy* és a *Kis* családnév áll, amelyek az elnevezettnek a névközösségen belüli prototipikus tulajdonsághoz fűződő viszonyára utalnak, méghozzá a lehető legkönnyebben hozzáférhető, inherens tulajdonságokra: testalkatra, testméretre vagy néhány esetben életkorra. A két név közel azonos gyakorisága nem mondható véletlennek, hiszen a névadás mindkét esetben a prototipikalitás alapján történt: az elnevezett személy testalkatát a névközösségben prototipikushoz vagy éppen egymáshoz mérve. Az utóbbi különösen elképzelhető, amennyiben a nevek életkorra utalnak, így a két név akár egyszerre is keletkezhetett a névközösségben.

5.3. A vármegye magyar családneveinek tipológiai elemzése. A magyar családnevek fő típusok szerinti megoszlását a vármegye teljes anyagában a 4. ábra mutatja.⁷ Az egyes típusok gyakoriságában az elnevezettnek valamely helyhez (4.) és valamely körülményhez fűződő (5.) viszonyára utaló családnevek esetében látszik markáns eltérés. Az utóbbi típus kifejezetten ritkának mondható, mindössze alig több mint 2%-át jelenti a teljes névanyagnak. A jelenléte ugyanakkor már bizonyítja, hogy a névséma ismert volt a vármegye magyar nyelvhasználói számára; egyéni begyakorlottságát és névközösségbeli konvencionalizálódottságát tekintve azonban jelentősége elhanyagolhatónak mondható. Ennél jóval gyakoribb típust jelent az elnevezettnek valamely helyhez való viszonya (4.), amely esetében a névadás alapja az elnevezett földrajzi származása vagy lakóhelye. Ez a névadási alapmodell is elmarad azonban a többitől, csak a nevek nagyjából 21%-ánál játszott szerepet.

Az első három leggyakoribb típus között viszont már nem találunk kiugró különbségeket: mindhárom 35–40% körül mozog. Ez alapján elmondható, hogy a Győr vármegyei névközösségekben mindhárom névadási séma közel azonos mértékben volt ismert és használt a névadás során. A leggyakoribb a maga 38,78%-ával az elnevezettnek a névközösség társadalomszervezetéhez fűződő valamely viszonyát megnevező típus (3.), ezen belül is az elnevezett foglalkozására utaló családnevek vannak többségben. Ennek hátterében az állhat, hogy a jobbágyság körében tipikus földműveléstől eltérő, a névközösség egészének szempontjából létfontosságú mesterségek ismerete, művelése alkalmas volt az elnevezett azonosítására, a közösség többi tagjától való megkülönböztetésre (a 18–19. század folyamán keletkezett ragadványnevek kapcsán l. HAUBER 2020). A második leggyakoribb típust az elnevezettnek a névközösségen belüli prototipikus tulajdonsághoz fűződő viszonyára utaló családnevek (1.) jelentik, 37,34%-kal, majd következnek az elnevezettnek valamely más személyhez vagy népcsoporthoz való viszonyára utaló (2.) családnevek, csaknem 35%-kal.

⁷ Az ábrán számmal jelölt kategóriák megnevezését és magyarázatát l. a 4. pont alatt.

4. ábra: A magyar családnevek fő típusok szerinti megoszlása Győr vármegyében (1768–1770)**5. ábra:** A Győr vármegyei magyar családnevek (1768–1770) és a teljes magyar családnévanyag (1720–1722; forrás: TMCsA.) fő típusok szerinti megoszlása

Összevetve a Győr vármegyei magyar családnévanyagot a TMCsA. adatbázisa által tartalmazott, a 18. század első feléből származó teljes magyar családnévanyaggal (l. 5. ábra)

látható, hogy a Győr vármegyei anyag szinte tökéletesen reprezentálja a teljes magyar anyag tipológiai sajátosságait: az egyes névtípusok gyakorisága szinte azonos bennük. Az elnevezettnek valamely földrajzi helyhez fűződő viszonyára utaló családnevek típusa (4.) pontosan ugyanakkora arányt képvisel mindkét anyagban (20,79%), a három leggyakoribb típus (az elnevezettnek a névközösségen belüli prototipikus tulajdonsághoz (1.), más személyhez vagy személyek csoportjához (2.), illetőleg a névközösség társadalomszervezetéhez fűződő viszonyára (3.) utaló családnevek típusa) esetében pedig mindössze néhány százalékpontnyi eltérés látható az arányszámokban (1. típus: 37,34% vs. 33,97%, 2. típus: 34,93% vs. 28,55%, 3. típus: 38,78% vs. 34,11%). Ez is abból fakadhat, hogy az elnevezettnek valamely, világbeli körülményhez fűződő viszonyára utaló családnevek típusa (5.) a teljes magyar családnévanyagban lényegesen nagyobb arányt képvisel (10,68%), mint a Győr vármegyei anyagban (2,14%), a többi névtípus gyakorisága pedig ezért lehet alacsonyabb.

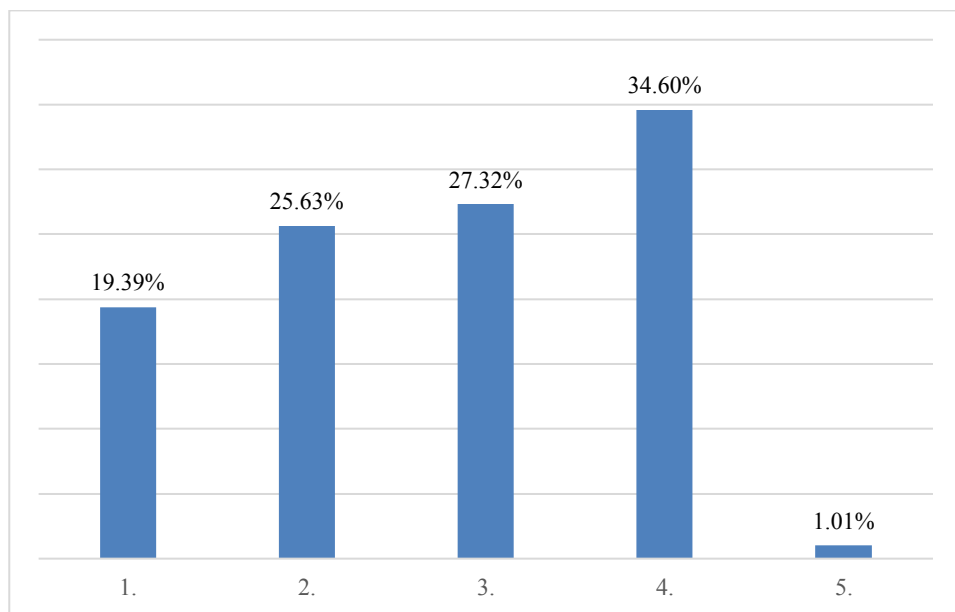
5.4. A vármegye német családneveinek tipológiai elemzése. A vármegye német családnevei, ahogy az 1. táblázat mutatja, a teljes vármegyei anyag 12,06%-át jelentik. A családnevek típusok szerinti megoszlását a 6. ábra szemlélteti. A típusok gyakoriságában kiugró eltérést – a magyar névanyaghoz hasonlóan – csak a negyedik és ötödik helyen tapasztalhatunk. A legkevésbé gyakori típust az elnevezettnek valamely körülményhez fűződő viszonyára utaló családnevek (4.) képezik, a teljes anyag mindössze 1,01%-át jelentve. Ám így is figyelemre méltó a jelenlétük, tekintve, hogy a német névtipológiák jellemzően sem a névadás alapját tekintő, sem pedig a lexikális-morfológiai, illetve szemantikai megközelítés esetében nem említik ezt a típust (ellenpéldaként l. HERTEL 1935). A negyedik helyen az elnevezettnek a névközösség prototipikus tulajdonságához fűződő viszonyát megjelölő családnevek típusa (1.) áll (nem egészen 20%-kal), ami szintén meglepő, hiszen például a fizikai tulajdonságok inherensek fel-tűnőek (TOLCSVAI NAGY 2017: 47), így megjelenésük a névadás motivációjaként sokkal valószínűsíthetőbb lenne.

A leggyakoribb típust az elnevezettnek valamely földrajzi hellyel való viszonyára utaló családnevek (4.) jelentik, a teljes anyag 34,60%-ával. Ezután szinte alig van különbség a második és harmadik helyen álló típusok közt: 25%–38% között mozognak. A második helyen állnak az elnevezettnek a névközösség társadalomszervezetéhez fűződő viszonyára utaló családnevek (3.) 27,32%-kal, majd az elnevezett valamely más személyhez fűződő kapcsolatára utaló családnevek (2.) következnek 25,63%-kal.

A származásra, tehát az elnevezettnek valamely földrajzi hellyel való viszonyára utaló családnevek (4.) információval szolgálhatnak a népességmozgásokról, a vándorlásokról, az urbanizációs folyamatokról (FEHÉRTÓI 1968: 330, GULYÁS 2011: 175; a középkori migrációs folyamatok személynevek alapján való vizsgálatára l. még BENDA 1970; KUBINYI 1972; GULYÁS 2007, 2009). A folyamatos népmozgások miatt az ide tartozó családnevek jellemzően a legfiatalabb és legváltozatosabb rétegét alkotják a családnévanyagnak (HAJDÚ 2003: 795), ami igaz lehet a német névanyagra is (vö. VARGA JÓZSEFNÉ HORVÁTH 2009, 2011). Az akkori telepések identitástudata ugyanis nem a német néphez, sem valamely, a német nyelvterület adott részét magába foglaló államhoz kötődött, sokkal inkább lokális jellegű volt (SZILÁGYI-KÓSA 2011: 44–45, l.

még WEBER-KELLERMANN 1978: 141). A magukkal hozott családnevek esetleges zavaró azonossága vagy éppen az egymáshoz való viszonyítás szükségességének érzete még a 18. században is elősegíthette a névváltoztatást, sajátos identitástudatuk, erős nyelvjárási meghatározottságuk pedig elősegíthette a származási helyre utalás névsémájának az alkalmazását a névadás során.

6. ábra: A német családnevek fő típusok szerinti megoszlása Győr vármegyében (1768–1770)

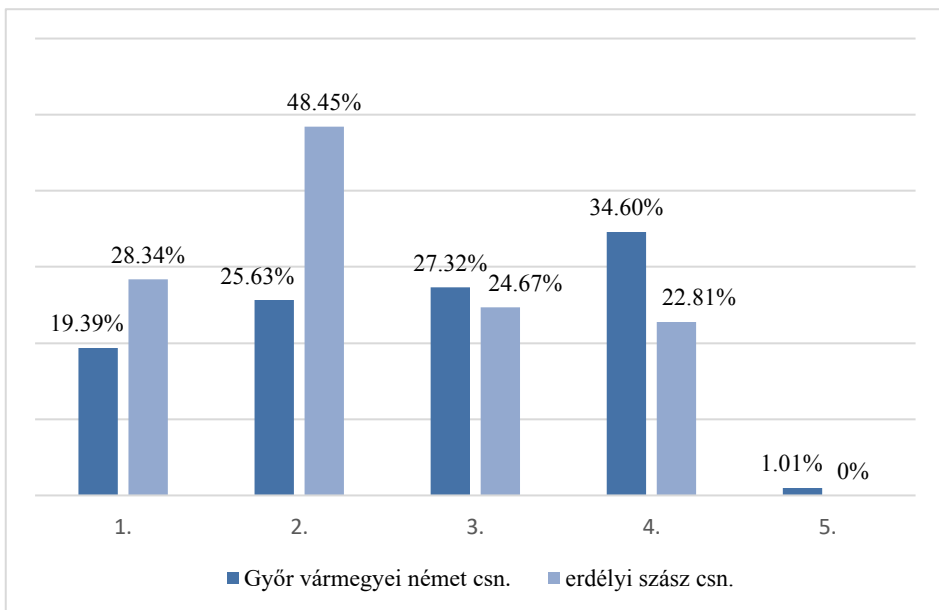
A tíz leggyakoribb német családnév között három típus jelenik meg. A családnevek után zárójelben a típusok mellett az előforduló egyéb névalakokat és a tulajdonnév nyelvi alapjaként használt német közszavak jelentését is megadom: 1. *Binder* (*Pinter* 'bognár'; a névközösség társadalomszervezetéhez fűződő viszony), 2. *Simon* (valamely személyhez fűződő viszony), 3. *Unger* ('magyar területről származó'; valamely helyhez fűződő viszony), 4. *Winkler* (*Vingler*, *Vinckler* < *Winkel* 'zug, szeglet' + *-er*; valamely helyhez fűződő viszony), 5. *Wagner* ('kocsis, kerékgyártó'; a névközösség társadalomszervezetéhez fűződő viszony), 6. *Berger* (< *Berg* 'hegy' + *-er*; valamely helyhez fűződő viszony), 7. *Frank* (*Frang* 'frank'; valamely helyhez fűződő viszony vagy valamely személyhez fűződő viszony⁸), 8. *Hexenberger* (*Hecznberger*, *Hetsnberger*, *Hecksberger*; valamely helyhez fűződő viszony), 9. *Huber* (*Huiber*, *Hujber* 'gazdálkodó, gazdaság vagy jobbágytelek birtokosa'; a névközösség társadalomszervezetéhez

⁸ A legújabb német családnévszótárak között nincs egyetértés, hogy a két lehetséges típus közül melyik a valószínűbb (l. pl. DFD., DFN.).

fűződő viszony), 10. *Reisinger* (valamely helyhez fűződő viszony). A tíz leggyakoribb családnév esetében tehát leginkább az egyénnek a névközösség társadalomszervezetéhez fűződő viszonya, ezen belül a foglalkozása, valamint valamely földrajzi helyhez való viszonya, tehát származása és lakóhelye szolgált a legtöbbször az elnevezés alapjául.

5.5. A vármegye német családneveinek és az erdélyi szász családneveknek az összehasonlító elemzése. A Győr vármegyei német családneveknek és az erdélyi szászok 18. század eleji családneveinek névtípusok szerinti megoszlását mutató 7. ábráról jelentős különbségeket olvashatunk le, természetesen szem előtt tartva a történeti tényeket. Míg a szász családneveket egy zárt tömbben élő névközösség hozta létre, amely a családnevek kialakulásakor már évszázadok óta nyelvsziget helyzetben élt, erősen meghatározva a környező magyarság által, addig a Győr vármegyei német családnevek az összefüggő német nyelvterületen jöttek létre, ide számítva a teljes felnémet nyelvjárási régiót (l. HUTTERER 1968, 1969, 1973; K DFA. 461–515).

7. ábra: A családnevek típus szerinti megoszlása a Győr vármegyei német (1768–1770) és az erdélyi szász családnévanyagban (1721–1722)

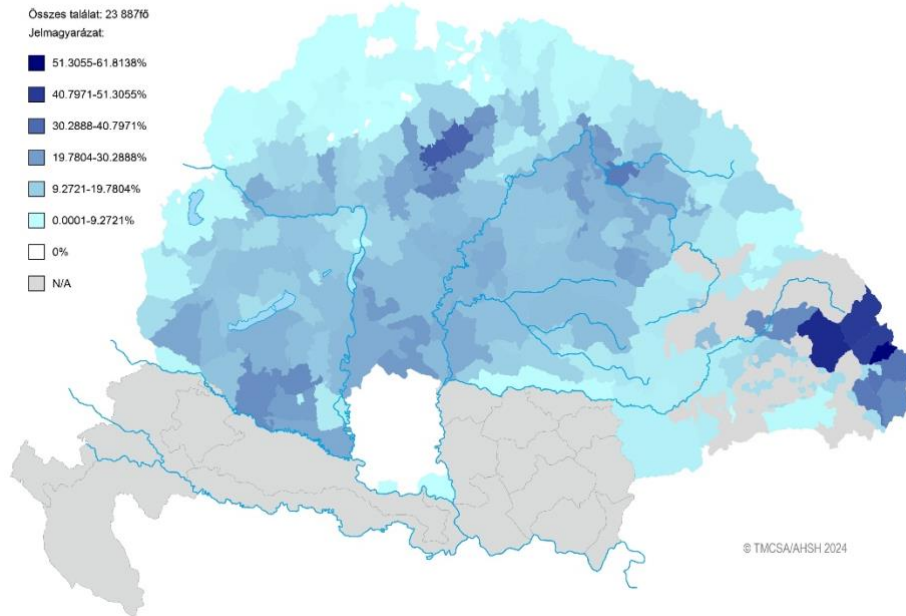
A legnagyobb különbség az elnevezettnek valamely személyhez fűződő viszonyára utaló névtípus (2.) kapcsán látszik: ez a szász anyagban a leginkább meghatározó névadási séma, a nevek csaknem felét, 48,45%-át adva, míg a Győr vármegyei német anyagban csak a harmadik leggyakoribb, mely csupán a nevek negyedénél jelentkezik. Az elnevezettnek valamely helyhez fűződő viszonya (4.) a Győr vármegyei német

nevek esetében a leggyakoribb alap a névadás során, a szászok esetében viszont csak a negyedik leggyakoribb, a nevek mindössze 22,81%-át jelentve. Az elnevezettnek a névközösségen belüli prototipikus tulajdonsághoz fűződő viszonyát alapul vevő modell (1.) a két névanyagban csaknem 10%-nyi különbséggel van jelen: a szász anyagban 28,34%-kal a második, míg a Győr vármegyei német anyagban 19,39%-kal csak a negyedik helyen áll. Hasonlóan alakult viszont az elnevezettnek a névközösség társadalomszervezetéhez fűződő viszonyára utaló típus (3.) gyakorisága: a Győr vármegyei német anyagban valamivel nagyobb arányt képvisel 27,32%-kal, a szász anyagban pedig 24,67%-kal áll a második gyakorisági helyen. Az elnevezettnek valamely körülményhez való viszonyára utalás (5.) a Győr vármegyei német anyagban is rendkívül ritka, a szász anyagban viszont nem is jelenik meg.

A névsémák arányaiban mutatkozó különbség a leggyakoribb tíz családnévben is tükröződik. Bár a szász tízes listán is megtalálható ugyanaz a négy névadási séma, mint a Győr vármegyei német listán, de ellenkező arányban. A szász anyagban az elnevezettnek valamely személyhez, illetőleg a prototipikus tulajdonsághoz fűződő viszonyára utaló nevek típusa dominál: 1. *Klein* ('kicsi'; a névközösségben prototipikus tulajdonsághoz fűződő viszony), 2. *Rot* ('vörös'; a névközösségben prototipikus tulajdonsághoz vagy helyhez való viszony), 3. *Hermann* (valamely személyhez fűződő viszony), 4. *Werner* (valamely személyhez fűződő viszony), 5. *Gellner* ('pénzverő, adós'; a névközösség társadalomszervezetéhez vagy valamely, abban prototipikus tulajdonsághoz fűződő viszony), 6. *Lang* ('hosszú'; a névközösségben prototipikus tulajdonsághoz fűződő viszony), 7. *Groß* ('nagy'; a névközösségben prototipikus tulajdonsághoz fűződő viszony), 8. *Lutsch* (< *Ludwig*; valamely személyhez fűződő viszony), 9. *Daniel* (valamely személyhez fűződő viszony), 10. *Dotz* (< *Dietrich*; valamely személyhez fűződő viszony).

Az egyes neveket közelebbről is megnézve látható, hogy a két német listán egyetlen név sem egyezik, ami egyrészt szintén mutatja a különbséget a névsémák begyakorlottságában, valamint azt a szemléletbeli különbséget, amely meghatározza, hogy a névadás során a névadó az elnevezettnek mely tulajdonságjegyét találja szaliensnek és emeli ki a névben. Másrészt újfent alátámasztja, hogy a személynevek rendkívüli mértékben kötődnek az őket körülvevő szociokulturális, gazdasági valósághoz, és visszatükrözik a névközösségeknek e valóságról szerzett benyomásait: a királyi birtokon élő, így kizárólag állami adót fizető szászok számára a szabad jogállás öröklésének (l. TEUTSCH 2010: 34–37) bizonyítására a családi kapcsolat, a leszármazás hangsúlyozása volt a leglényegesebb, és a foglalkozások közül is az adókkal kapcsolatos tevékenységet tartották szaliensnek. Emellett a szászok esetében meghatározó lehetett, hogy az elnevezettnek valamely személlyel való kapcsolatát kifejező séma alapvető volt a környező székelység névadásában is (l. 10. ábra), illetőleg az, hogy a szászok 12. századi elvándorlásakor Kölnben, mely a dialektológiai kutatások alapján az egyik kiindulópontja lehetett a szászok egy részének, már használatban volt a kételemű névszerkezet, ha nem is öröklődő névelemekkel. Kölnnek a francia nyelvterülethez való közelsége okán, ahol szintén ez a névséma dominál (vö. K DFA. 106), feltételezhető, hogy a szászok már Erdélybe költözésükkor legalábbis ismerhették magát a sémát (l. HAUBER 2023: 192).

8. ábra: Az elnevezettnek valamely személyhez fűződő viszonyára utaló magyar családnevek földrajzi megoszlása a 18. századi Kárpát-medencében (1720–1722; forrás: TMCsA.)

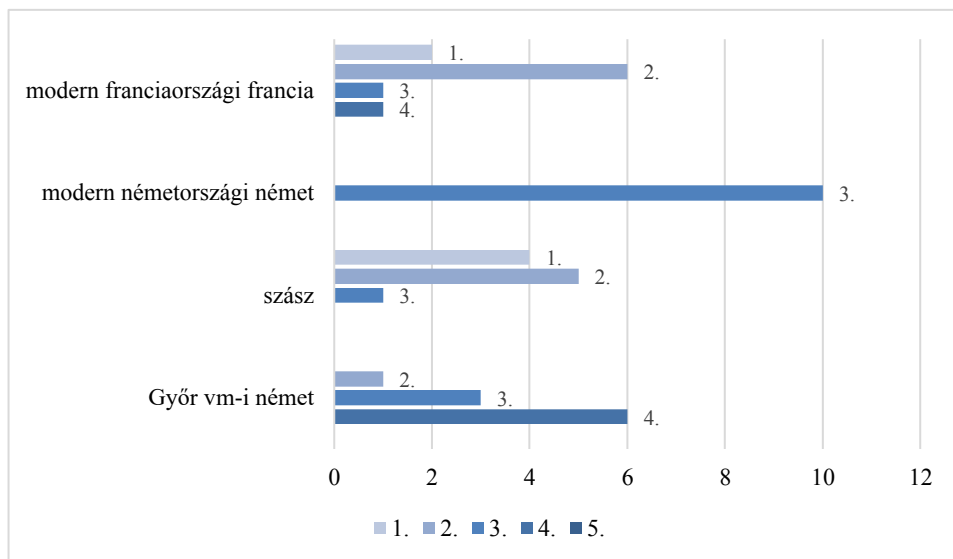
Ha összevetjük a 18. századi Győr vármegyei német és a korabeli erdélyi szász családnévanyag leggyakoribb 10 családnevének típusok szerinti alakulását a modern Németország német⁹ és a modern Franciaország francia eredetű családnévanyagának¹⁰ tízes listájával (l. 9. ábra), egyértelműen látszik a hasonlóság a történeti erdélyi szász és a mai francia anyag között: mindkettőben az elnevezettnek a névközösségen belüli prototipikus tulajdonsághoz (1.) és valamely személyhez fűződő viszonyára (2.) utaló nevek szerepelnek a leggyakoribbak között, ráadásul közel hasonló arányban. A Győr vármegyei történeti német és a mai németországi német névlisták között viszont nem sok hasonlóságot látunk, legalábbis ami a típusok szerinti megoszlást illeti: míg a németországi német tízes listán kizárólag az elnevezettnek a névközösség társadalomszervezetéhez fűződő viszonyára utaló családnevek (3.) szerepelnek, addig a Győr vármegyei lista tipológiailag ennél sokkal színesebb képet mutat, ahogy azt fentebb is (5.5. pont) láthattuk. Emiatt talán még inkább feltételezhető, hogy a Győr vármegyei német betelepülők esetében nagy arányban történt névváltoztatás az ideérkezésük után.

⁹ Az adatok forrása: K DFA. 34–35.

¹⁰ Az adatok forrása: K DFA. 175.

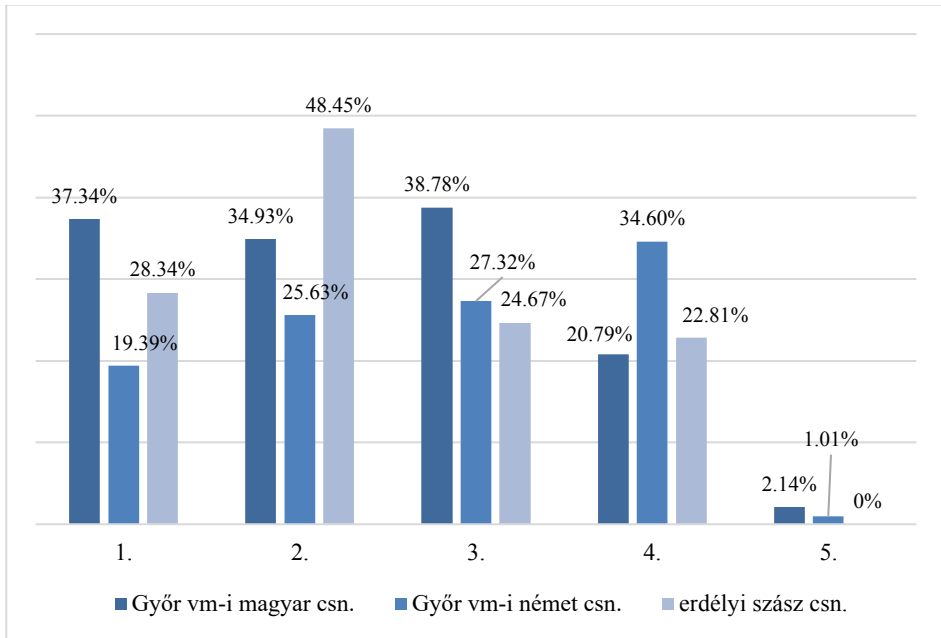

9. ábra: A 10 leggyakoribb családnév típus szerinti megoszlása a Győr vármegyei német (1768–1770), az erdélyi szász (1710–1722), a modern németországi német (2005) és a modern franciaországi francia családnévanyagban (1966–1990)

5.6. A vármegye magyar és német családneveinek és az erdélyi szász családneveknek az összehasonlító elemzése. A vármegye magyar és német családneveinek, valamint az erdélyi szászok családnévanyagának névtípusok szerinti megoszlását a 10. ábra mutatja. Szinte minden típusban látunk markáns különbséget. A legnagyobb eltérés az elnevezettnek egy másik személyhez fűződő viszonyára utaló családnevek (2.) esetében látható: ez a szász anyagban kiemelkedően gyakori, de a Győr vármegyei magyar és német anyagban csak a harmadik helyen áll. Tekintve, hogy a jelenkori német névanyagban az elnevezettnek a névközösség társadalomszervezetéhez fűződő viszonyára utaló nevek (3.) vannak többségben (vö. KDFA. 30), meglepő, hogy ez a típus egyik német anyagban sem áll az első helyen – miközben a magyar családnevek közt ez a leggyakoribb, a teljes anyag csaknem 40%-át jelentve. Szintén sokkal meghatározóbb az elnevezettnek a névközösségben prototipikus tulajdonsághoz fűződő viszonyára utaló nevek típusa (1.) a magyar anyagban: 10%-kal nagyobb arányban jelenik meg itt, mint a szász anyagban, és majdnem 20%-kal gyakoribb, mint a Győr vármegyei német anyagban. Az elnevezettnek valamely helyhez való viszonyára utaló nevek (4.) viszont a Győr vármegyei német anyagban a leggyakoribbak: 12–15%-kal gyakoribbak, mint a magyar és a szász anyagban. Ebben a magyar és a szász anyag közeli hasonlóságot mutat. A legnagyobb egyezés a három névanyag között az elnevezettnek valamely körülményhez fűződő viszonyára utaló nevek (5.) gyakoriságában mutatkozik, amely mindössze 0–2% közötti, holott a Kárpát-medence teljes magyar családnévanyagában 10% feletti arányban van jelen (1. 4. ábra).

10. ábra: A családnevek típus szerinti megoszlása a Győr vármegyei magyar és német (1768–1770), valamint az erdélyi szász családnévanyagban (1721–1722)

6. Összegzés. A nyelvi források sokoldalú, interdiszciplináris felhasználhatóságát biztosító, innovatív nemzetközi névkutatási tendenciákhoz kapcsolódni kívánó Dunántúli történeti családnévtár (DTCst.) célja a 18. századi Kárpát-medence családnévanyagának névföldrajzi, etimológiai és funkcionális-motivációs szempontú tipológiai feldolgozása, valamint a családnévadatok segítségével a században lezajlott nagy migrációs hullám nyelvi, névtörténeti következményeinek feltárására szolgáló adatbázis létrehozása. Adatai Mária Terézia 1767-es magyar, német és különböző szláv nyelvű úrbéri tabelláiból származnak, mely forráscsoport egy rendkívül komplex politikai helyzetben született. Az úrbéri viszonyban lévő jobbágyság és zsellérség névanyaga jól kiegészíti a század elejéről származó Történeti magyar családnévátlasz (TMCsA.) teljes adófizető népességet felölelő, de még a nagy migrációs folyamatok előtti állapotot mutató anyagát. A funkcionális-kognitív nyelvelméleti szempontú, funkcionális-motivációs tipológia felhasználásával kódolt adatbázis a családnévanyag sokoldalú, de főként a névadási sémákra irányuló és névföldrajzi kutatására ad lehetőséget.

A DTCst. Győr vármegyei, 4917 családnévadatot számláló anyagának csaknem 80%-át a magyar eredetű nevek alkotják; a német eredetű nevek aránya alig haladja meg a 12%-ot, míg a szláv eredetű nevek ennél kicsivel magasabb arányt képviselnek. Ez alátámasztja a történeti információkat, melyek szerint a vármegyébe a 18. század folyamán főként magyarok érkeztek, idegen eredetű népesség csak kis számban. A történeti dokumentumok és a Lexicon Locorumnak (LexLoc.) az egyes településeken beszélt nyelvekre

vonatkozó 1773. évi adatai alapján tizenkét, a családnevek tanúsága szerint tizenegy településre érkeztek német telepesek, ám csak három településen, Gyarmaton, Koroncón és Pinyéden vannak többségben a német eredetű családnevek. Azonban még a LexLoc. által német nyelvűként feltüntetett Pinyéden sem készült német nyelvű urbárium és tabella, pedig ott a német eredetű családnevek aránya meghaladja az 50%-ot. Bécs eredeti utasításainak ellenére a német nyelv hivatalos használatának hiánya mögött feltehetően a vármegyének az úrbérrendezéssel szembeni ellenállása állhat. Ugyancsak a vármegyébe irányuló migrációról nyújt információt az, hogy az öt leggyakoribb magyar családnév között három is (*Horvát, Tót, Német*) az elnevezettnek valamely személyek csoportjához fűződő viszonyára utaló családnevek kategóriájába tartozik.

A Győr vármegyei magyar és német eredetű, valamint a TMCsA. adatbázisából származó, hasonló tipológia szerint kódolt, német eredetű erdélyi szász családnévanyag motivációs típusok szerinti összehasonlítása alapján látszik, hogy az elnevezettnek valamely körülményhez fűződő viszonyára utaló nevek (5.) kategóriáján kívül, amely a két Győr vármegyei anyagban elenyésző arányt képvisel, a szász anyagban pedig meg sem jelenik, a kategóriák arányában markáns különbség mutatkozik. A magyar anyagban az elnevezettnek a névközösség társadalomszervezetéhez fűződő viszonyára utaló nevek (3.) vannak többségben, míg a típus a két német eredetű anyagban csupán a második leggyakoribb, holott az össznémet családnévanyagot tekintve e típus a legmeghatározóbb. Az elnevezettnek a névközösségen belüli prototipikus tulajdonsághoz fűződő viszonya (1.) szintén nagyobb arányban van jelen a magyar anyagban, mint a két német anyagban. A Győr vármegyei német és az erdélyi szász anyag között a legnagyobb eltérés az elnevezettnek valamely földrajzi helyhez (4.) és valamely személyhez fűződő viszonyára (2.) utaló családnevek arányában mutatkozik. Az előbbieket a leggyakoribb típust jelentik a Győr vármegyei német anyagban, aminek oka feltehetően a betelepült németek etnikumhoz, államhoz nem kötődő, lokális identitásában keresendő. E típus a szász családnévanyagban mindössze a negyedik helyen szerepel; ebben a szász és a magyar anyag közelebb áll egymáshoz, mint a két német anyag. A szász anyag leggyakoribb típusa az elnevezettnek valamely személyhez fűződő viszonyára utaló családneveké (2.), mely a német és a magyar anyagban is csak a harmadik helyen szerepel.

A DTCst.-nek jelenleg az Észak-Dunántúl vármegyéit magába foglaló adatbázisa a jövőben a dél-dunántúli vármegyékkel egészül ki. A hosszú távú kutatási célok között szerepel a Dunántúli történeti családnévátlasz (DTCsA.) létrehozása is, amely az adatbázis adatainak kartográfiai módszerekkel történő megjelenítését és ezáltal azok névföldrajzi elemzését teszi majd lehetővé.

Hivatkozott irodalom

- BENDA KÁLMÁN 1970. A hajdúk eredetének meghatározása a családnevek alapján. In: KÁZMÉR MIKLÓS – VÉGH JÓZSEF szerk., *Névtudományi előadások. II. Névtudományi Konferencia. Budapest 1969.* Nyelvtudományi Értekezések 70. Akadémiai Kiadó, Budapest. 193–196.
- CZIRÁKI ZSUZSANNA 2006. Az erdélyi szászok története. In: CZIRÁKI ZSUZSANNA, *Az erdélyi szászok története. Erdélyi szász irodalomtörténet.* Imedias Kiadó, Kozármisleny. 7–204.

- DFD. = *Digitales Familiennamenwörterbuch Deutschlands*. Hrsg. HEUSER, RITA. Akademie der Wissenschaften und der Literatur – Johannes Gutenberg Universität Mainz – Technische Universität Darmstadt, Mainz, 2012–. <https://www.namenforschung.net/dfd/woerterbuch/liste/> (2024. 05. 10.)
- DFN. = *Familiennamen. Herkunft und Bedeutung von 20 000 Nachnamen*. Hrsg. KOHLHEIM, ROSA – KOHLHEIM, VOLKER. Duden Verlag, Berlin, 2005.
- DTCst. = *Dunántúli történeti családnévtár*. Elektronikusán tárolt adatbázis. Kutatásvezető: HAUBER KITTI.
- EWUng. = *Etymologisches Wörterbuch des Ungarischen* 1–2. Hrsg. BENKŐ, LORÁND. Akadémiai Kiadó, Budapest, 1993–1995.
- FARKAS TAMÁS 2013. A népnévi eredetű családnevek a magyarban. In: VÖRÖS FERENC szerk., *A nyelvöldrajztól a névföldrajzig IV. A nyelvi kölcsönhatások és a személynevek. A 2013. június 8-i dunaszerdahelyi tanácskozás előadásai*. Savaria University Press, Szombathely. 125–144.
- FARKAS, TAMÁS 2015. The most frequent Hungarian surnames. A study of some aspects of contrastive surname typology. In: FELECAN, OLIVIU ed., *Name and naming. Proceedings of the third International Conference on Onomastics. Conventional/Unconventional in Onomastics*. Editura Mega, Cluj-Napoca. 122–136.
- FARKAS TAMÁS 2016a. A magyar családnévanyag kontrasztív szempontú tipológiai-statisztikai vizsgálata. *Névtani Értesítő* 38: 33–52. <https://doi.org/10.29178/NevtErt.2016.3>
- FARKAS TAMÁS 2016b. A magyar családnévanyag területi és tipológiai tagolódása. Vizsgálatok a leggyakoribb magyarországi családnevek alapján. In: VÖRÖS FERENC szerk., *A nyelvöldrajztól a névföldrajzig VII. Névregionalizmusok. A 2016. június 3–4-i soproni névföldrajzi tanácskozás előadásai*. Savaria University Press, Szombathely. 39–66.
- FARKAS, TAMÁS 2018. A Surname Typology Project. The Lessons Learnt from the Distribution of the Most Frequent Hungarian Surnames. *Onomastica Uralica* 13: 27–40.
- FEHÉRTÓI KATALIN 1968. Egy XIV. századi nagybirtok jobbágyainak személynévanya. *Magyar Nyelv* 64: 317–331.
- FELHŐ IBOLYA 1957. A Mária Terézia úrbérrendezése során készült adatfelvételek. In: KOVACSICS JÓZSEF szerk., *A történeti statisztika forrásai*. Közgazdasági és Jogi Könyvkiadó, Budapest. 200–241.
- FELHŐ IBOLYA 1970. *Az úrbéres birtokviszonyok Magyarországon Mária Terézia korában. Dunántúl*. Akadémiai Kiadó, Budapest.
- N. FODOR JÁNOS 2010. *Személynevek rendszere a kései ómagyar korban. A Felső-Tisza-vidék személyneveinek nyelvi elemzése (1401–1526)*. Magyar Névtani Értekezések 2. ELTE BTK Magyar Nyelvtudományi és Finnugor Intézet Magyar Nyelvtörténeti, Szociolingvisztikai, Dialektológiai Tanszék, Budapest.
- N. FODOR JÁNOS 2011. Név és etnikum összefüggésének nyelvöldrajzi vonatkozásai a Történeti Magyar Családnévatalasz példaanyagában. In: VÖRÖS FERENC szerk., *A nyelvöldrajztól a névföldrajzig II. Családnév – helynév – kisebbségek. A 2011. november 5-i győri tanácskozás előadásai*. Savaria University Press, Szombathely. 95–108.
- N. FODOR, JÁNOS 2018a. Personal Names and Ethnicity. The Geolinguistic Research of Historic Personal Names in Hungary. *Onomastica Uralica* 13: 55–64.
- N. FODOR JÁNOS 2018b. Szempontok és módszerek a személynév és etnikum összefüggésének vizsgálatához. *Névtani Értesítő* 40: 29–52. <https://doi.org/10.29178/NevtErt.2018.2>
- N. FODOR, JÁNOS 2023. Hungarian Family Name Typology and the Question of Onomastic Dialects. In: BIJAK, URSZULA – SWOBODA, PAWEŁ – WALKOWIAK, JUSTYNA B. eds., *Proceedings of the 27th International Congress of Onomastic Sciences. Onomastics in Interaction With Other Branches of Science. Volume 2. Anthroponomastics*. Jagiellonian University Press, Kraków. 155–171. <https://doi.org/10.4467/K7446.46/22.23.19013>

- N. FODOR JÁNOS – F. LÁNCZ ÉVA 2011. A Történeti magyar családnévtalasz előmunkálatairól. *Névtani Értesítő* 33: 175–90. <https://doi.org/10.29178/NevtErt.2011.15>
- GULYÁS LÁSZLÓ SZABOLCS 2007. Mezővárosi személynévek a középkori Északkelet-Magyarországról. *Magyar Nyelvjárások* 45: 151–187.
- GULYÁS LÁSZLÓ SZABOLCS 2008. Középkori mezővárosi foglalkozásneveink forrásértékéről. *Századok* 142: 437–462.
- GULYÁS LÁSZLÓ SZABOLCS 2009. Újabb adatok a középkori jobbágyi-mezővárosi személynévadás kérdéséhez. *Névtani Értesítő* 31: 47–61. <https://doi.org/10.29178/NevtErt.2009.4>
- GULYÁS LÁSZLÓ SZABOLCS 2011. Jobbágyi migráció és személynévadás a 16. század eleji Bács és Bodrog megyében. *Helynévtörténeti Tanulmányok* 6: 175–195.
- HAJDÚ MIHÁLY 2003. *Általános és magyar névtan. Személynévek*. Osiris Kiadó, Budapest.
- HAUBER KITTI 2020. Béb község kétnyelvű ragadványnévrendszere. *Névtani Értesítő* 42: 165–177. <https://doi.org/10.29178/NevtErt.2020.9>
- HAUBER, KITTI 2023. The System of German Surnames in the Carpathian Basin of the 18th century. In: BIJAK, URSZULA – SWOBODA, PAWEŁ – WALKOWIAK, JUSTYNA B. eds., *Proceedings of the 27th International Congress of Onomastic Sciences. Onomastics in Interaction With Other Branches of Science. Volume 2: Anthroponomastics*. Jagiellonian University Press, Kraków. 173–196. <https://doi.org/10.4467/K7446.46/22.23.19013>
- HAUBER, KITTI megj.e. The personal names of the German minority in the light of the Habsburg–Hungarian political battles in the 18th century. In: OLIVIU, FELECAN – ALINA, BUGHEȘIU eds., *Proceedings of the Sixth International Conference on Onomastics „Name and Naming”*. (In)correctness in Onomastics. Editura Mega – Editura Argonaut, Cluj-Napoca. Megjelenés előtt.
- HERTEL, ENGBERT 1935. *Die deutschen Familiennamen. Ihre Herkunft und ihrer Erklärung auf Grund der Namenvergleichung*. Angelsachsen-Verlag, Bremen–Berlin.
- HIRT, HERMANN 1909. *Etymologie der neuhochdeutschen Sprache*. Beck Verlag, München.
- HOFFMANN ISTVÁN 2012. Funkcionális nyelvészet és helynévkutatás. *Magyar Nyelvjárások* 50: 9–26.
- HUTTERER, CLAUS JÜRGEN 1969. *Sprachinseln in Mittel- und Westungarn und in der „Schwäbischen Türkei”*. KE Die deutsche Sprache 1.. K.n. Leipzig.
- HUTTERER, CLAUS JÜRGEN 1991. Mischung, Ausgleich und Überdachung in den deutschen Sprachinseln des Mittelalters. In: HUTTERER, CLAUS JÜRGEN, Aufsätze zur deutschen Dialektologie. Ungarndeutsche Studien Bd. 6. Tankönyvkiadó, Budapest. 87–92.
- HUTTERER MIKLÓS 1973. A magyarországi német népcsoport. In: ORTUTAY GYULA főszerk., *Népi kultúra – népi társadalom*. A Magyar Tudományos Akadémia Néprajzi Kutató Csoportjának évkönyve 7. Akadémiai Kiadó, Budapest. 93–117.
- KAINDL, RAIMUND FRIEDRICH 1907–1911. *Geschichte der Deutschen in den Karpathenländern*. Friedrich Andreas Perthes Atkiengesellschaft, Gotha.
- KDFA. = *Kleiner deutscher Familiennamenatlas. Entstehung, Gebrauch, Verbreitung und Bedeutung der Familiennamen*. Hrsg. NÜBLING, DAMARIS – KUNZE, KONRAD. De Gruyter, Berlin–Boston, 2023. <https://doi.org/10.1515/9783110607284>
- KLEIN, KARL KURT 1963. Das 'Rätsel der siebenbürgischen Sprachgeschichte'. Die Goten-Geten-Daken-Sachsengleichung in der Sprachentwicklung der Deutschen Siebenbürgens. In: KLEIN, KARL KURT Hrsg., *Transsylvania. Gesammelte Abhandlungen und Aufsätze zur Sprach- und Siedlungsforschung der Deutschen in Siebenbürgen*. Buchreihe der Südostdeutschen Historischen Kommission, Budapest. 90–139.

- KMTL. = *Korai magyar történeti lexikon (9–14. század)*. Főszerk. KRISTÓ GYULA. Akadémiai Kiadó, Budapest, 1994.
- KRAUSS, KARL-PETER 2016. Migration und Modernisierung. Sozioökonomische Prozesse und Kulturlandschaftswandel in Transdanubien im 18. Jahrhundert. In: RADEK, TÜNDE – SZILÁGYI-KÓSA, ANIKÓ Hrsg., *Wandel durch Migration*. A Veszprém Megyei Levéltár Kiadványai 39. Veszprém Megyei Levéltár, Veszprém. 7–33.
- KUBINYI ANDRÁS 1972. Dél-dunántúli parasztok fővárosba költözése a középkor végén. In: KANYAR JÓZSEF szerk., *Somogy megye múltjából*. Levéltári Évkönyv 3. K. n., Kaposvár. 13–45.
- KUNZE, KONRAD 2003. *dtv-Atlas Namenkunde. Vor- und Familiennamen im deutschen Sprachgebiet*. dtv Verlagsgesellschaft GmbH & Co. KG, München.
- LexLoc. = *Magyarország helységeinek 1773-ban készült hivatalos összeírása. Lexicon Locorum Regni Hungariae Populosorum anno 1773 officiose confectum*. Hornyánszky, Budapest, 1920.
- LICHTNECKERT ANDRÁS 2007. *Veszprém vármegye községeinek feleletei az úrbéri kilenc kérdőpontra 1768–1782*. A Veszprém Megyei Levéltár Kiadványai 19. Veszprém Megyei Levéltár, Veszprém.
- MANHERZ KÁROLY szerk. 1998. *A magyarországi németek*. Változó Világ 23. Útmutató Kiadó, Budapest.
- RESZEGI KATALIN 2022. *Kognitív szemléletű névtudományi vizsgálatok*. A Magyar Névarchívum Kiadványai 54. Debreceni Egyetemi Kiadó, Debrecen.
- SCHILLING, ROGER 1928. Ansiedlung der Deutschen in Rumpfungarn. In: BLEYER, JAKAB Hrsg., *Das Deutschtum in Rumpfungarn*. K. n., Budapest. 41–87.
- SLÍZ MARIANN 2012. Tulajdonnév és kategorizáció. *Magyar Nyelv* 108: 282–291, 400–410.
- SLÍZ MARIANN 2016. A foglalkozásnévi eredetű családnevek típusa a magyar családnevek rendszerében. Egy történeti névtipológiai vizsgálat tanulságai. *Névtani Értesítő* 38: 53–66. <https://doi.org/10.29178/NevtErt.2016.4>
- SZÉKELY GYÖRGY 1967. Középkori kézműves foglalkozások és a családnevek kialakulása. In: IMRE SAMU – SZATHMÁRI ISTVÁN szerk., *A magyar nyelv története és rendszere. A debreceni nemzetközi nyelvészkongresszus előadásai*. 1966. aug. 24–28. Nyelvtudományi Értekezések 58. Akadémiai Kiadó, Budapest. 206–210.
- SZÉKELY GYÖRGY 1970. A személynevek és a történettudomány. In: KÁZMÉR MIKLÓS – VÉGH JÓZSEF szerk., *Névtudományi előadások. II. Névtudományi Konferencia. Budapest 1969*. Nyelvtudományi Értekezések 70. Akadémiai Kiadó, Budapest. 201–208.
- SZILÁGYI-KÓSA ANIKÓ 2010. A magyar és a német családnévrendszer kontrasztív vizsgálata – különös tekintettel a népnevekből kialakult családnevekre. In: ZIMÁNYI ÁRPÁD szerk., *A tudomány nyelve – a nyelv tudománya. Alkalmazott nyelvészeti kutatások a magyar nyelv évében. XIX. Magyar Alkalmazott Nyelvészeti Kongresszus. Eger, 2009. április 16–18*. A MANYE Kongresszusok Előadásai 6. MANYE – Eszterházy Károly Főiskola, Székesfehérvár–Eger. 245–252.
- SZILÁGYI-KÓSA, ANIKÓ 2011. *Ungarndeutsche Personennamen im Plattenseeoberland. Eine antroponomastische Langzeitstudie in Deutschbarnag/Barnag und Werstuhl/Vöröstó*. Ungarndeutsches Archiv 11. ELTE Germanistisches Institut, Budapest.
- TEUTSCH, FRIEDRICH 2010. Az erdélyi szászok letelepedésének módjáról. In: TEUTSCH, FRIEDRICH szerk., *Az erdélyi szászok letelepedéséről*. Orpheusz Kiadó, Budapest. 7–38.
- TMCsA. = *Történeti magyar családnévátlasz*. Elektronikusan tárolt adatbázis. Kutatásvezető: N. FODOR JÁNOS.
- TOLCSVAI NAGY GÁBOR 2017. Bevezetés. In: TOLCSVAI NAGY GÁBOR főszerk., *Nyelvtan*. Osiris Kiadó, Budapest. 23–75.

- TÓTH PÉTER 1991. *A Mária Terézia-kori úrbérrendezés kilenc kérdőpontos vizsgálatai. Borsod vármegye (1770)*. K. n., Miskolc.
- TÓTH VALÉRIA 2016. *Személynévadás és személynévhasználat az ómagyar korban*. A Magyar Névarchívum Kiadványai 38. Debreceni Egyetemi Kiadó, Debrecen.
- ÚESzWeb. = *Új magyar etimológiai szótár*. Szerk. GERSTNER KÁROLY. MTA Nyelvtudományi Intézet / Nyelvtudományi Kutatóközpont, Budapest, 2011–2022. <https://uesz.nytud.hu/index.html> (2024. 01. 22.)
- VARGA JÓZSEFNÉ HORVÁTH MÁRIA 2009. Győr és Kapuvár 18. századi családnevei. *Névtani Értesítő* 31: 69–82. <https://doi.org/10.29178/NevtErt.2009.6>
- VARGA JÓZSEFNÉ HORVÁTH MÁRIA 2011. *A Győr vármegyei Újváros XVIII. századi személynevei*. Magyar Névtani Értekezések 5. ELTE BTK Magyar Nyelvtudományi és Finnugor Intézet Magyar Nyelvtörténeti, Szociolingvisztikai és Dialektológiai Tanszék, Budapest.
- VÖRÖS FERENC 2011. Hol tartanak a mai magyar családnévatlasz munkálatai? *Névtani Értesítő* 33: 191–202. <https://doi.org/10.29178/NevtErt.2011.16>
- VÖRÖS FERENC 2014. *Kis magyar családnévatlasz*. Kalligram Kiadó, Pozsony.
- VÖRÖS FERENC 2017. *Kárpát-medencei történeti családnévatlasz*. Kalligram Kiadó, Dunaszerdahely.
- WEBER-KELLERMANN, INGEBORG 1978. Zur Frage der interethnischen Beziehungen in der „Sprachinsel-Volkskunde“. In: WEBER-KELLERMANN, INGEBORG Hrsg., *Zur Interethnik. Donauschwaben, Siebenbürger Sachsen und ihre Nachbarn*. Suhrkamp Verlag, Frankfurt am Main. 125–150.
- WELLMANN IMRE 1967. *A parasztnép sorsa Pest megyében kétszáz évvel ezelőtt tulajdon vallo-másaik tükrében*. Mezőgazdaságtörténeti Tanulmányok 3. Magyar Mezőgazdasági Múzeum, Budapest.
- ZIMMERMANN, HARALD 2005. A német–magyar kapcsolatok a 12. század közepén és az erdélyi szászok betelepítése. *Aetas* 20/4: 124–136.

HAUBER KITTI

ORCID: <https://orcid.org/0000-0002-3616-7983>

Eötvös Loránd Tudományegyetem

Bölcsészettudományi Kar

HUN-REN Nyelvtudományi Kutatóközpont

**KITTI HAUBER, On the Database of the Historical Surnames of Transdanubia.
A work in progress. Introduction to a study on functional-cognitive name typology
and name geography**

This paper aims to present the Database of the Historical Surnames of Transdanubia in its current state. This database showcases new, innovative trends in onomastics that ensure the versatile, interdisciplinary usability of linguistic resources. The database is designed to facilitate the geographical and typological analysis of the family names of the Carpathian Basin in the second half of the eighteenth century, with a particular emphasis on functional-motivational aspects. It also aims to explore the linguistic and onomastic consequences of the great migration waves of that century. The data originate from the name tables of the 1767-1774 tax unification of Maria Theresa and complement the material of the Atlas of Historical Surnames of Hungary, which shows the situation before the migration processes with data from the beginning of the century. The second half of the paper presents an analysis of the Hungarian and German family

name data from Győr County in the Database of the Historical Surnames of Transdanubia and of the entire Hungarian family name data and the German family name data from the Transylvanian Saxon territories in the Atlas of Historical Surnames of Hungary. This analysis reveals the similarities and differences between the name stocks, emphasising routinised name patterns and their socio-cultural and historical background.

Keywords: family names, geolinguistics, family name geography, typology of family names, Hungarian family names, German family names, Győr county, 18th century, historical anthroponomastics